

Rapport della concorrenza litterara della Romania 1950

Objekttyp: **Group**

Zeitschrift: **Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)**

Band (Jahr): **37 (1951)**

PDF erstellt am: **05.08.2024**

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Rapport della concorrenza litteraria della Romania 1950

Suenter ina liunga pausa ha la suprastanza della Romania publicau ella Romontscha dils 15 de zercladur 1949 las normas per ina nova concorrenza litteraria. «Igl intent de questa concorrenza ei staus de promover la buna prosa romontscha e d'animar ils scribents giuvens e vegls de luvrar per nies lungatg e d'enrihir nossa litteratura.» D'ina nova concorrenza astgav'ins era spetgar ovras de nova urdadira, purschidas de novs problems socials, morals e psicologics. El decuors dils davos 20 onns ei gie la moda e maniera de patertgar e sentir de nossa giuventetgna scribenta semidada considerablamein. Per quella concorrenza litteraria ha la Romania mess a disposiziun la summa de frs. 1500.—, 400.— frs. per igl empren premi. La suprastanza della Romania ha tscherniu en la giuria: rev. sur dr. Albert Wihler, dr. Alexi Decurtins e dr. Alfons Maissen. Ils commembers della giuria han legiu e studegiau conscienziusamein e repetidamein las singulas lavurs e quei mintgin per sesez. En duas sesidas ein ils suranumni s'occupai cun la damonda della successiun dellas singulas lavurs. Cun agid de formulars e ded ina scala valetonta ded 1 — 20 ei l'emprema scarplida beingleiti stada fatga. Spontanamein han tuts treis commembers della giuria proclamau «Per rovens e runtgas» de Runcal per la megliera e sulet digna digl empren premi.

Nus schein suandar cheu la gliesta tenor entrada dellas lavurs: tetels, enzenna d'autur u motto:

1. Treis staziungs — Piz Curver;
2. Cumbat — Lai da Murmarera;
3. Armas e larmas — Bandiera polonesa;
4. Eroissem dad oz — Gelgia;
5. Il socialist de Seglias — Vivere militare est;

6. Ad alp cun il barlot — Pér combats, barlots, stempraus fan il paster, igl um fidaus;
7. La suitga cotschna — Quei ch' ins mai smina sur ura camina;
8. Alexi — Novella de Clau Falingia;
9. Cuntentientscha dat ventira;
10. Per rovens e runtgas — Runcal;
11. Per paun e viarva — Tgi che semn' el suffel glin, semna quel per siu vischin;
12. Il plan engartau — Sefida sin Diu e surlai tiu esser a tia sort alla quala ti pos buca prevegnir;
13. Ni paun ni graun — Unde lux, ibi nox;
14. Rufidaus;
15. Armin Custeri;
16. La malezia e faulsadad dell' uolp — Regurdientscha d' afonza;
17. Marietta — Gieri Culeischen;

Duront la lectura dellas 17 lavurs inoltradas han ils derschaders stuiu far de tuts patratgs. Sper enzacontas lavurs oreifras grond svári de qualítad e consequentamein ualti difficila la giudicatura. Ins ha giu savens l' impressiun ch' ils auturs hagian silmeins per part fatg lur lavur empau alla bahuta. Quella prescha ha lu era giu ualti grevas consequenzas alla fuorma ed alla motivaziun psicologica. En pliras lavurs ei la fuorma de novella strusch d' anflar. Bia ei bess in denter gl' auter: descripiun, raquintaziun, usits e liungs priedis morals enstagl d' empruar de perschader cun la caratteristica directa, culs fatgs.

Cun caschun della fiasta populara della Romania a Lumbrein, ils 26 d' uost 1950, ha il president della giuria dau ina cuorta orientaziun digl esit dellas lavurs per la concorrenza. En la sala dil Pez Regina fuva tut mureri e la tensiun gronda tochen ch' il president della Romania, cuss. gov. dr. Augustin Cahannes ha giu aviert las cuviartas e publicau ils nums dils scribents concurrents tochen dacheu stai tschelai.

Nus schein suandar la gliesta:

1. Aluis Arpagaus, Cumbel — Per rovens e runtgas;
2. Gion Deplazes, Cuera — Marietta;
3. Donat Cadruvi, Schluein — Il socialist de Seglias;
4. Alfons Vinzens, Trun — Per paun e viarva;
5. Benedetg Caminada, Trun — Alexi;
6. Felici Hendry, Sedrun — Armin Custeri;
7. Giachen Giusep Casaulta, Lumbrein — Ni paun ni graun;
8. Ludovic Hendry, Sedrun — Rufidaus;
9. Carli Giger, Curaglia — La suitga cotschna;
10. Gion Antoni Venzin, Rueras — Ad alp cun il barlot;
11. Gion Antoni Venzin, Rueras — Cuntentientscha dat ventira;
12. Peder Cadotsch, Savognin — Treis staziungs;
13. Peder Cadotsch, Savognin — Cumbat;
14. Peder Cadotsch, Savognin — Armas e larmas;
15. Peder Cadotsch, Savognin — Eroissem dad oz;
16. Gieri Capaul, Rueun — Il plan engartau;
17. Anna Decurtins, Trun — La malezia e faulzadad dell' uolp.

Nus vesein che la raccolta ei buca ordvart gronda, 17 lavurs e 13 auturs. Las biaras novellas ein de 20 e 30 paginas, pia detg pintgas historias, ina de 100 ed in' outra de 140 paginas. Fetg greva ei la giudicatura stada per pintgas skizzas ed emprovas de 3 — 10 paginas. Per far in ficler, era sch' el fuss bials e pli che bials, drova buca gronds architects. Las fuormas pintgas san meinsvart gartegiar fetg bein, mo ellas dattan aunc buca perdetga de forza constructiva e d'intuizium, de gronda fladada creativa.

Aunc in' outra deplorabla constataziun ha la giuria stuiu far. Fetg paucs scribents sursilvans enconuschents han fatg part della concorrenza. Perquei ei la valur artistica intraglauter bein bassa. Nus savein che nos megliers ein adina puspei engaschai cun incumbensas culturalas sin tuttas varts. Bein savess ins conceder depli temps. Mo tgi che fa buca sia novella en in onn, sa era buca scriver ella en dus.

Per cumpletar nosa impressiun generala savessen ins reparter las lavurs tenor materia suandontamein:

a) Tradiziun e historia:

Per paun e viarva, Per rovens e runtgas, Alexi, Rufidaus, Suitga cotschna, Armin Custeri, Ad alp cun il barlot etc.

b) Ils novs elements:

Il socialist de Seglias, Ni paun ni Graun, Treis staziungs, Eroissem dad oz.

c) La punt

pigl avegnir representa forsa il meglier: «Marietta» cun problems eterns vestgida cun niev aspect.

Tenor qualitat remarchein nus 3 gruppas de lavurs: talas ch' ein de fuorma e lungatg bunas; de quellas che han pulit lungatg mo pauca fuorma e talas cun bunas parts mo en tut senza sufficienta fuorma e lungatg, pia buca publicablas senza retucs considerabels. Cunzun eisi paucs che damognan la fuorma d' ina novella ni buna raquintaziun! Senza plan, fuorma e logica ei il pli bi cuntegn particular senza valeta constructiva. Igl ei sco sch' ins scarpitschass mintgamai sur scanatscha ora. Persunas che entscheivan cun hazra parada sesbliheschan pei a pei e vegnan emblidadas senza motiv. Persunas ch' ein buca pli da basegns, ni che porschan agl autur difficultads tecnicas, psicologicas e de construcziun vegnan surschadas al destin u manevradas viaden en prighels e disgrazias e mort. Ei ston esser orda peis per dar liber vau ad autras acziuns savens secundarias. Ei drova nundetga forza creativa e de buna mesira per tener las persunas ch' ins ha scaffiu a mistregn.

Lavurs che vulan far part ded ovras originalas munglassen ca ver tef de translaziun verbala e spirtala. Ord mintga buna pagina resplenda igl autur cultivau, equilibrau. Senza lavur e travaglia dat ei negin sribent de vaglia.

Donn e puccau che bials temas e bunas entschattas ein buca vegni tractai cun la duida energia. Tener stendiu ei quei che munta! Cun quella critica lessen nus buca decuraschar enzatgi;

anzi, dar mur e slonsch de seperfectzionar en quei grev operar. Gronds spérts litteraris de muntada mundiala han savens giu da schuffa de crear e metter a cavegl lur ideas ed ovras artisticas. Tonpli tuc' ei per nus auters de morder viaden per dumignar la materia e la fuorma. Tgi che trai sias ovras mo ual agradvi survegn buca arbagias mo gest agradneu. Era da gronds poets e scribents che han apparentamein rabitschau neuadora ovras de pum e renum en cuort temps, fuss ei diltuttafatg faliu de crer ch' els hagien reussiu senza ponderar tuts detagls avon che metter en franca fuorma. Probabel han tals pitiu, gie smuldiu per buca esser stgis de sedeliberar de peinas, grevadetgnas e squetschs interns. Mo savens han gronds umens luvrau in' entira veta vid lur ovra principala.

L' intuiziun e l' aveina artistica persulas ein aunc negin garant per ina buna ovra litteraria. Il scribent sto acquistar enzacons uaffens ed emprender de manischar quels cun savida e perseveronza: la tecnica e metoda de lavur. E gest quella munconza sefa valer en quasi tut las lavurs. In grond criticher ha menzionau ina gada ch' igl art della musica, pia igl art il pli exprimiu de sentiment, seigi per nov dieschavels savida, construcziun e matematica. Quels 9/10 seigien la candeila, il material ardent. Igl artist che possedi denton buca la sbrenzla dil davos dieschavel per envidar en sontga flomma la glisch immortala, lavuri mo vid sterpa enstagl vid viva e verda fadetgna.

Ins vegli perdunar quei excuors! Buca la classificaziun d'ina lavur u l' outra astga esser caussa decisiva pertgei mo in sa esser igl empren. Il capo ei d' esser semiseraus, de haver luvrau ed empriu. Ei tucca de remediar. La distanza ei cheu. Trer en truca per adina talas lavurs fuss buca perdunabel.

Ch' il lungatg seigi en pliras novellas munclus, havein nus gia schau sentir. In tal munglament sclauda senz' auter la publicaziun. Quei sto vegnir en uorden! Era buns scribents s' allontaneschan bia memia zun d' ina sempla mo tuttina expressiva viarva romontscha; ed igl ei gest interessant ch' enzacons che vessen en sesez quei lungatg genuin han buca aunc acquistau la facilitad de s' exprimer e rasan ora construcziuns malgenghlias cun hazer buns elements de tempra genuina. Il lungatg dils studgiai ei fetg buns per s' exprimer en in tractat scientific, mo per la raquintaziun sto il lungatg esser genuins, transparents. Forsa stuessen ils scribents dar enqual egliada sur la seiv de

lur agen curtgin linguistic ora e duvrrar cun inschign ils vocabularis. Lu vessen ins gia mesa clav della via enviars la perfecziun. Lungatg e stil ein denton aunc depli: l'expressiun della personalitad profunda!

La giuria ha naturalmein valetau e censurau l'ovra e buca iglum e scribent, ed era buca l'ovra sco la vess duiv esser, mobein sco ella ei entrada, cuntut sias mendas. Aschia sai capitarch' in pli enconuschent scribent, che ha stuiu luvrar dabot ed en prescha, ha buca giu il medem success sco in giuven che ha mess tut sia carezia ed energia en disposiziun a sia ovra. Ei se tracta era buca de honorar igl avegnir d'in scribent, mobein sia prestaziun momentana, seigi il premiau giuvenis ni vegls, enconuschents ni nunenconuschents. Era il grond premi mundial «Nobel» premiescha la prestaziun dil present senza risguard al renum digl autur, era sche quel duess vegnir emblidau pli tard. Ina concorrenza ha materialmein era la mira d'eruir novs talents. En concorrenzas hai adina dau e vegn adina a dar surprises. Era mintga giuria ei suttoposta a siu temps, mo era puspei ligiada a normas che preservan ella da gronds sbagls. En principi vegnan tuttas tendenzas litterarias acceptadas e giudicadas tenor valeta artistica ed etica. Perquei anflein nus per buca giustificada la tema d'in concurrent che manegiava: per ver success munglass ins matei saver, sche la giuria ei plitost per caussas veglias ni novas. Il pur al qual il cusunz leva far plausibel las caultschas memia stretgas cun arguments della moda, veva dau la dretga risposta: moda vi ni moda neu, il tapun sto ellas caultschas! Cuntegn e fuorma, seigi ella spirtala, corporala u artistica, ellas ston presapauc corrispunder. Tocs de salon parisian van mal a prau en nossa muntogna; tips lavai ora tochen silla crusta van vess per nossas vias e survegnan sin santeri strusch ina biala crusch-fier indigena per monument. Denton eisi mund dapertut, dapertut carstgaunadad che semanifesta entafuns siu esser en moda semeglionta. Problems della veta moderna, della structura sociala moderna, dai en fuorma adequatamein, senza faulsa imitaziun ded undas filosoficas pagauas, han il medem dretg d'existenza sche las preparaziuns ed igl equiliber ein respectai. Denton ei il pli rufinau e perfetg sault modern gest aschi deplazaus per balet en in teater baroc sco buna musica de sault sin in requiem!

Bein enqual dils buns concurrents han per in motiv u l' auter buca giu peda de patertgar ed elaborar lur temas ed ideas. Certas persunas e figuras paran, sco gia menzionau pli baul, beinduras de mitschar dalla voluntad digl autur, marschond per vias puleinas ed improvisadas. Schar fugir per sendas spuretgas e per nauschapass ils nievnaschi po esser ina buna enzenna per in poet e sia fantasia, mo in tec entapugn munglass ins haver sias marionettas, schiglioc dat ei caos e disuordens. Ei savess lu ira sco cul Toni meister, ella historia dil Pignoc, che sto schar sdrappar pils cavels e tener ora la lieunga il pop-lenn, ch' el ha sez scaffiu, tagliond el ord in bi lenn fraisen. Aschia ha beinenqual autur buca pudiu tener a mistregn ils fils dell' acziun de lur creaziuns, stuiu schar murir prematuradamein persunas ch' eran entapeis. Scriver ina biala novella ei ina caussa ordvart greva. Ina buna novella ei ina gronda prestaziun artistica e spirtala.

Ei fa plascher che in' ovra litteraria de vaglia e de solida tempra ha acquistau ella concorrenza la pli aulta menziun. Cun «Per rovens e runtgas» ha Luis Arpagaus dau a nies pievel in grond e bi exempel d' in' ovra litteraria genuina tras a tras. «Marietta» de Gion Deplazes tracta problems pli stringents de morala e psicologia e fa cheutras in bi pass anavon en nossa stagnaziun litteraria. Era per l' educaziun vala quella lecziun pli che beinenqual priedi. «Il socialist de Seglias» de Donat Cadruvi, ei in' autobiografia plein slonsch e sinceradad e de tempra sociala. Senza dubi fuorman las treis empremas lavurs ina trilogia impressiononta. L' emprema: «Per rovens e runtgas» ei gia comparida el novissim Tschespet 29 alla fin digl onn vargau, accumulada d' ina interessanta introducziun dil redactur dil Tschespet, dr. Ramun Vieli.

Alla testa della secunda gruppa de lavurs per la concorrenza stat «Per paun e viarva» d' Alfons Vinzens, de stupenta visiu ed impressiu. Quei interessant tema munglass forsa surgegnir nova orientaziun historica! De semeglionta tempra ei: «Ni paun ni Graun», da Giachen Giusep Casaulta, era d' actuala impurtonza, ferton che «Alexi», da Benedetg Caminada ed «Armin Custeri», da Felici Hendri, omisduas bein scretas, van en bia graus per medemas sendas. «Rufidaus», da Ludovic Hendry, ha urdadira speciala cun buna observaziun e psicologicamein bein fundada.

En la tiarza gruppia sepresentan 3 lavurs che dattan perde-tga de grond attaschadad al sulom patern: «Suitga cotschna» da Carli Giger, «Ad alp cun il barlot» e «Cuntentientscha dat ventira» da Gion Antoni Venzin. «Treis staziungs», «Cumbat», «Armas e larmas» e «Eroissem dad oz» ein cuortas lavurettas dil giuven e talentus autur surmiran, Peder Cadotsch. Duas da quellas ein skizzas de valur. Era «Il plan engartau» da Gieri Capaul, e «Malezia e faulzadad dell' uolp», da Anna Decurtins, muossan pulita disposiziun, mo stuessen vegnir midadas considerablamein per survegnir valeta litteraria.

Cun quei che mintga autur obtegn ina critica personala vein nus fatg menziun cheu mo de generalitads. Il pli grond giavisch e satisfacziun della giuria fuss che las lavurs de concorrenza vegnessen transformadas u rugaladas tenor las indicaziuns della critica personala della giuria. Mo en quella moda sa ina concorrenza schendrar fretgs ed augmentar nossa litteratura romon-tscha cun nos scazis spirtals.

Per la giuria: Alfons Maissen